

УДК 347.956.72(477)

О. В. Батрин

Відкликання апеляційної скарги та відмова від неї в цивільному процесі України

Розглянуто процесуальний порядок відкликання апеляційної скарги та відмова від неї. Визначено їх правове значення для апеляційного провадження в цивільному процесі України. Сформульовано авторське визначення таких понять, як «відмова від апеляційної скарги», «відкликання апеляційної скарги».

Ключові слова: апеляційна скарга, відмова від апеляції, відкликання апеляції, цивільне судочинство.

Одним із розпорядчих повноважень, що складають зміст засади диспозитивності в цивільному процесі, є право особи відкликати апеляційну скаргу або відмовитись від неї. Апелянт, керуючись власними інтересами, вправі самотійно, на власний розсуд розпоряджатися широким колом прав, головними з яких є права, що впливають на подальший розвиток процесу. Засада диспозитивності виявляється у праві заінтересованої особи ініціювати апеляційне провадження чи не скористатися таким правом, у можливості сторін відкликати свої апеляції до початку розгляду справи в апеляційному суді та у праві осіб, які подали апеляції, підтримувати або відмовитись від них під час розгляду справи у суді апеляційної інстанції.

Відкликання апеляційної скарги чи відмова від неї були предметом дослідження у роботах науковців Є. О. Борисової, О. А. Дінера, В. Е. Теліпко, М. В. Самсонова, Є. С. Смагіної, Є. Ч. Строжкова, Є. А. Чернушенко. Утім, більш детального та системного аналізу потребують вказані додаткові механізми реалізації права апеляційного оскарження в цивільному процесі України.

Метою статті є з'ясування процесуального значення відкликання апеляційної скарги і відмови від неї в цивільному судочинстві та формулювання авторського визначення цих правових категорій.

Згідно із ч. 2 ст. 300 ЦПК України особа, яка подала апеляційну скаргу, має право відкликати її до початку розгляду справи в апеляційному суді, а друга сторона має право визнати апеляційну скаргу обґрунтованою в повному обсязі чи в певній частині [1].

Результатом розгляду заяви про відкликання апеляційної скарги є ухвала суду про повернення скарги, яка не підлягає оскарженню. Слід зазначити, що розгляд такої заяви здійснюється суддею-доповідачем одноособово, без виклику сторін, без обговорення підстав відкликання. Поряд з цим, заява про відкликання апеляційної

скарги, яка надійшла після початку розгляду справи, не може бути підставою для закриття апеляційного провадження, якщо особа не подала заяви про відмову від скарги (п. 12 Постанови Пленуму Верховного Суду України «Про судову практику розгляду цивільних справ в апеляційному порядку») [2].

На переконання В. Е. Теліпка, з відкликанням апеляційної скарги особи, які приєдналися до цієї апеляційної скарги, втрачають право подальшого апеляційного провадження [3, с. 489]. Таке положення знайшло своє відображення у п. 12 Постанови Пленуму Верховного Суду України «Про судову практику розгляду цивільних справ в апеляційному порядку». При відкликанні апеляційної скарги втрачається можливість розгляду заяви про приєднання до апеляційної скарги, оскільки така заява без апеляційної скарги не має свого самостійного значення. Таке твердження обґрунтовується тим, що при її поданні не було оплачено судовий збір [2].

Це є цілком правильною правовою позицією, бо в разі відкликання апеляційної скарги чи відмови від неї особи, котрі приєдналися до апеляційної скарги, не позбавлені права апеляційного оскарження судового рішення, оскільки можуть заявити клопотання про поновлення строків апеляційного оскарження і в подальшому підтримувати свою правову позицію та обґрунтовувати свої вимоги й доводи в загальному порядку.

Право осіб на відкликання апеляції до початку розгляду справи є їх невід'ємним правом. Проте не можна погодитися з думкою О. А. Дінера, що зазначене право є безумовним правом особи, яка подала апеляцію [4, с. 119], тому що ця дія перебуває під контролем суду.

Прохання особи про відкликання апеляції слід подавати в письмовій формі, оскільки на цьому етапі апеляційного оскарження рішення іншої форми звернення до суду не передбачено.

До змісту заяви про відкликання апеляції ЦПК України не встановлює будь-яких вимог, тому вона може бути довільної форми. Разом з тим, автор цієї статті переконаний, що в ній має бути зазначено:

- 1) найменування суду апеляційної інстанції, до якого подана апеляція;
- 2) відомості про особу, яка подала апеляцію, із вказівкою на її процесуальний статус, місце проживання або місцеперебування;
- 3) вказівка на рішення, що оскаржується, і найменування суду, котрий його ухвалив;
- 4) прохання про відкликання апеляції, дата і підпис особи, яка її подала.

ЦПК України не передбачає обов'язку особи вказувати та обґрунтовувати мотиви відкликання. Слід вказати, що мотиви відкликання значення не мають, тому наводити їх особі не обов'язково.

Суд апеляційної інстанції не повинен оцінювати переконливість мотивів відкликання апеляційної скарги.

Таким чином, відкликання апеляційної скарги особою за відсутності у справі апеляцій, поданих іншими особами:

а) скасовує привід для порушення апеляційного провадження у справі, бо якщо подання апеляційної скарги означає порушення апеляційного провадження, то її відкликання – закриття такого провадження;

б) усуває розгляд справи судом другої інстанції. При відкликанні апеляції підстава, з якої справа надійшла на розгляд, повинна вважатися такою, що відпала, і справа підлягає поверненню до суду першої інстанції. Отже, відкликання апеляції, як правило, виключає можливість перегляду справи в апеляційному порядку.

Відкликання апеляції можливе лише до початку розгляду справи в суді апеляційної інстанції. В такому разі справа повертається без її розгляду до суду першої інстанції за правилами, встановленими ст. 322 ЦПК України. У випадку подання клопотання про відкликання апеляції під час розгляду справи в суді апеляційної інстанції таке судове засідання продовжується в загальному порядку;

в) обумовлює набуття судовим рішенням чинності. Відкликання апеляції законодавець фактично визнає тотожним відмові від її подання з тими ж правовими наслідками. Після відкликання апеляції рішення вважається таким, що набуло чинності і підлягає виконанню, якщо таке відкликання мало місце після закінчення строку апеляційного оскарження рішення;

г) зобов'язує суд негайно повідомити про це всіх учасників судового розгляду.

На підставі вищевикладеного під поняттям «відкликання від апеляційної скарги» слід розуміти вільне волевиявлення особи щодо небажання реалізувати використане нею або її представником право апеляційного оскарження судового рішення до початку розгляду справи в суді апеляційної інстанції, виражене у письмовій формі. Необхідно зазначити, що наслідки відкликання апеляції залежать від того, чи відкликані всі подані сторонами апеляції, чи лише деякі з них.

Особа, яка подала апеляційну скаргу, має право протягом усього часу розгляду справи відмовитися від неї повністю або частково (ч. 4 ст. 300 ЦПК України) [1]. Відмова від апеляції свідчить про те, що особа дійшла висновку про недоцільність оскарження рішення суду першої інстанції, тому повністю її спростовує та відмовляється від неї.

Таким чином, відмова від апеляційної справи може бути:

– повна, в якій апелянт відмовляється від усіх вимог, заявлених у поданій раніше апеляційній скарзі;

– часткова, коли особа відмовляється від однієї чи декількох вимог, заявлених в апеляційній скарзі.

Питання про прийняття відмови від апеляційної скарги і закриття у зв'язку з цим апеляційного провадження вирішується апеляційним судом, що розглядає справу, в судовому засіданні. Повторне оскарження цього рішення, ухвали з тих самих підстав не допускається. Про прийняття відмови від апеляційної скарги колегія суддів, а не суддя-доповідач, як у випадку з відкликанням апеляційної скарги, постановляє ухвалу, якою закриває апеляційне провадження у справі.

Необхідно також вказати, що на практиці особи, які мають намір відмовитися від апеляційної скарги, заявляють клопотання про відкликання апеляційної скарги. Наприклад, 3 травня 2013 р. представник позивача подав заяву про відкликання апеляційної скарги. Розглянувши вказану заяву, колегія суддів Апеляційного суду Житомирської області дійшла обґрунтованого висновку, що вона не підлягає задоволенню, оскільки ще 17 квітня 2013 р. постановлено ухвалу про призначення справи до розгляду на 21 травня 2013 р., тобто таку заяву необхідно було подавати до 17 квітня 2013 р. [5]. Щодо цього питання є правильна позиція суддів апеляційних інстанцій, які в ухвалі про відмову в задоволенні заяви про відкликання апеляційної скарги роз'яснюють права осіб відповідно до ст. 300 ЦПК України та зазначають, що вони можуть скористатися правом відмовитися від скарги протягом усього розгляду справи.

Прийняття відмови від апеляційної скарги тягне за собою закриття апеляційного провадження, проте співучасники або треті особи, які приєдналися до цієї справи, можуть клопотати про поновлення строків апеляційного оскарження і самостійно оскаржувати рішення суду першої інстанції.

Вирішуючи питання про прийняття відмови від апеляційної скарги, апеляційний суд не зобов'язаний перевіряти, чи не порушуються з такою відмовою права та законні інтереси будь-яких осіб, оскільки право особи на відмову від апеляційної скарги не обмежене. Втім, апеляційний суд згідно із ч. 4 ст. 10 ЦПК України має роз'яснити передбачені ч. 4 ст. 300 ЦПК України наслідки прийняття відмови від апеляційної скарги. Прийнявши відмову від апеляційної скарги, суд закриває апеляційне провадження за цією скаргою, а за наявності інших апеляційних скарг – продовжує апеляційне провадження за цими скаргами. Так, Апеляційний суд м. Києва закрив апеляційне провадження у справі № 22-1594/2013 на підставі того, що особою було подано заяву про відмову від апеляційної скарги тільки після того, як апеляційний суд дослідив доводи особи щодо вчинення такої процесуальної дії та дійшов висновку, що така відмова від апеляційної скарги не порушує прав та законних інтересів інших осіб [6].

Таким чином, питання про прийняття відмови від апеляційної скарги вирішується апеляційним судом, що розглядає справу в судовому засіданні. Апеляційний суд зобов'язаний перевірити законність такої відмови і повинен відмовити в її прийнятті, якщо така відмова порушує права та законні інтереси будь-якої особи або коли така відмова пов'язана з юридичною необізнаністю особи, яка відмовляється від апеляційної скарги. З урахуванням цього апеляційний суд у визначений для розгляду справи день за участю учасників судового розгляду відкриває судові засідання, оголошує склад суду, роз'яснює право на відвід складу суду, їх процесуальні права та обов'язки і вже після цього оголошує заяву про відмову від апеляційної скарги. Обговорення цієї заяви відбувається за участі осіб, які беруть участь у розгляді справи. Апеляційний суд вислуховує їхню думку з приводу заявленого клопотання, а після цього особі, яка заявила клопотання про відмову від апеляційної скарги, роз'яснює положення ст. 300 ЦПК України про те, що у випадку прийняття судом такої відмови ця особа не матиме права повторного оскарження цього рішення, ухвали з тих самих підстав.

Доцільно зазначити, що заявлення особою суду клопотання про відмову від поданої апеляційної скарги може здійснюватися як в усній, так і в письмовій формах.

Відмова від апеляції на стадії попереднього розгляду справи має бути викладена апелянтом у письмовій формі, оскільки провадження підготовчих дій здійснюється, як правило, без виклику до суду осіб, які беруть участь у справі (ст. 301 ЦПК України) [1]. Якщо під час розгляду справи судом апеляційної інстанції апелянт відмовляється від поданої апеляції в усній формі, то це фіксується за допомогою звукозаписувального технічного засобу.

ЦПК України не встановлює будь-яких вимог щодо змісту зазначених заяв. Це питання не має принципового значення. Тому, у разі, коли особа під час розгляду справи в суді апеляційної інстанції відмовилась від поданої апеляційної скарги, а апеляції інших учасників судового розгляду були відкликані чи взагалі не подавались, зникає необхідність перегляду судового рішення. У такому випадку суд апеляційної інстанції, по-перше, роз'яснює особам, які беруть участь у справі, наслідки відмови від апеляції, зокрема, позбавлення права на повторне подання апеляції, по-друге, постановляє ухвалу про закриття апеляційного провадження у справі, по-третє, повертає справу до суду першої інстанції для виконання рішення суду, яке набуло чинності.

Зміст статті 300 ЦПК України не встановлює процесуальної форми вирішення судом апеляційної інстанції питання про прийняття відмови від апеляційної скарги. Тому, виходячи із того, що суд зобов'язаний перевірити законність відмови і може закрити апеляційне провадження або може не прийняти її, суду апеляційної

інстанції слід вирішувати це питання в нарадчій кімнаті з винесенням мотивованої ухвали [3, с. 489].

Аналізуючи судову практику, варто наголосити, що в деяких випадках апеляційні суди неправильно оцінюють дії осіб, які бажають відмовитися від апеляційної скарги, у зв'язку з тим, що такі особи замість заяви про відмову від апеляційної скарги подають клопотання про залишення позову без розгляду. Так, 8 грудня 2012 р. особа подала апеляційну скаргу, в якій просить скасувати рішення Печерського районного суду м. Києва від 28 листопада 2012 р. Втім, у судовому засіданні 6 лютого 2013 р., така особа заявила клопотання про залишення позову без розгляду. Колегія суддів, у свою чергу, заслухавши пояснення особи, дослідивши матеріали справи, обговоривши заяву про залишення позову без розгляду, дійшла висновку, що заява не підлягає задоволенню. Цей висновок суд пояснив тим, що згідно зі змістом ч. 1 ст. 207 ЦПК України суд постановляє ухвалу про залишення заяви без розгляду, якщо позивач подав про це відповідну заяву під час розгляду справи у суді першої інстанції. Крім того, Апеляційний суд м. Києва зазначив, що в апеляційному суді справа хоча й розглядається за правилами, встановленими для розгляду справи судом першої інстанції, проте цей порядок має винятки і доповнення, встановлені главою 1 «Апеляційне провадження» розділу V ЦПК України. Права особи, яка подала апеляційну скаргу, визначені ст. 300 ЦПК України, яка надає їй право відкликання чи відмови від апеляційної скарги, та ст. 306 ЦПК України, відповідно до котрої позивачеві надано право відмовитись від позову, а сторонам – укласти мирову угоду. Тому апеляційний суд вказав, що на стадії апеляційного розгляду особа не має права заявляти клопотання про залишення позовної заяви без розгляду, оскільки це право вона може реалізувати лише під час розгляду справи в суді першої інстанції до ухвалення судом рішення [7].

Однак автор цього дослідження не погоджується з таким висновком Апеляційного суду м. Києва і вважає, що суд повинен був задовольнити таке клопотання, виходячи зі змісту ст. 310 ЦПК України. Так, рішення суду підлягає скасуванню в апеляційному порядку із закриттям провадження у справі або залишенням заяви без розгляду з підстав, якщо позивач подав заяву про залишення позову без розгляду (п. 5 ч. 1 ст. 207, ч. 1 ст. 310 ЦПК України). Тому апелянт вправі подати заяву про залишення позову без розгляду і суд апеляційної інстанції зобов'язаний постановити ухвалу про скасування рішення суду першої інстанції, залишення позову без розгляду та закриття апеляційного провадження у справі.

Надаючи особі, яка подала апеляційну скаргу, право відмовитися від неї повністю або частково, а сторонам у суді апеляційної інстанції – укласти мирову угоду, законодавець не визначив процедуру

вчинення зазначених процесуальних дій, а обмежився вказівкою на необхідність додержання загальних правил щодо них, встановлених чинним цивільним процесуальним законодавством.

Аналізуючи ст. 27, 174, 175 ЦПК України, а також судову практику, відмова від апеляційної скарги або мирового угода у період вчинення підготовчих дій суддею-доповідачем мають бути викладені сторонами у письмовій формі, оскільки провадження, як правило, проводиться без виклику осіб, які беруть участь у справі, і фіксування судового процесу за допомогою звукозаписувального технічного засобу не здійснюється.

Заява про відмову від апеляційної скарги, а також умови мирової угоди сторін, якщо вони надійшли до апеляційного суду разом із справою, підлягають розгляду цим судом у порядку, встановленому ст. 27, 174, 175 ЦПК України. У разі, якщо під час розгляду справи апеляційним судом особа, яка подала апеляційну скаргу, зробила усну заяву про відмову від скарги, а сторони – про закінчення справи мировою угодою, зазначені процесуальні дії фіксують за допомогою звукозаписувального технічного засобу. В іншому випадку, за наявності письмових заяв, ці заяви додають до справи. Прийняття апеляційним судом відмови від апеляційної скарги та визнання мирової угоди сторін позбавляє апелянта і сторін права повторного звернення до апеляційного суду.

Згідно із ч. 5 ст. 300 ЦПК України визнання апеляційної скарги другою стороною враховується апеляційним судом у частині наявності або відсутності фактів, що мають значення для справи. Утім, визнання апеляційної скарги іншою стороною носить формальний характер і ніяким процесуальним документом не оформлюється. Таке визнання враховується апеляційним судом в частині наявності або відсутності фактів, які мають значення для вирішення справи, але воно не звільняє суд апеляційної інстанції від перевірки обґрунтованості апеляційної скарги.

Відкликання і відмова від апеляційної скарги повинні бути виражені однозначно та оформлені належним чином. Як правило, заявлення особою клопотання до суду про відкликання або відмову від апеляції належить здійснювати у письмовій формі. Відмова від апеляції, її відкликання не позбавляє особу можливості реалізовувати інші процесуальні права, якими вона наділена законом як учасник судового розгляду.

Отже, відмова від апеляційної скарги є проявом небажання особи, що виражається у письмовій та (або) в усній формі, реалізувати використане нею право апеляційного оскарження судового рішення в процесі апеляційного розгляду справи.

Таким чином, право особи на відкликання поданої нею або її представником апеляційної скарги перебуває у нерозривному зв'язку зі свободою апеляційного оскарження судового рішення.

Воно закріплене в законі як суб'єктивне право кожного з учасників судового розгляду, що реалізував право апеляційного оскарження. З урахуванням цього відкликання апеляційної скарги, як і відмова від неї, є відмовою від реалізації вже використаного права. Тому помилковим, на думку автора цієї статті, вважати, що відкликання апеляції або відмова від неї означає відмову від права апеляційного оскарження. Спірною також є думка, що в цьому випадку подання іншої апеляції виключається [8, с. 141], тому що в межах строку оскарження (при відкликанні апеляції) це цілком можливо.

Подальшого наукового дослідження потребує питання щодо визначення процесуального значення доповнення і зміни апеляційної скарги для реалізації права апеляційного оскарження рішення в цивільному судочинстві, оскільки доповнення та зміна апеляції є одними із важливих додаткових механізмів реалізації такого права.

Список використаних джерел: 1. Цивільний процесуальний кодекс України : закон України від 18 берез. 2004 р. № 1618-IV // Відомості Верховної Ради України. – 2004. – № 40, 41, 42. – Ст. 492. 2. Про судову практику розгляду цивільних справ в апеляційному порядку : постанова Пленуму Верховного Суду України від 24 жовт. 2008 р. № 12 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0012700-08>. 3. Теліпко В. Е. Науково-практичний коментар Цивільного процесуального кодексу України : станом на 01.11.2010 / В. Е. Теліпко ; за ред. Ю. Д. Притики. – К. : Центр учбової л-ри, 2011. – 696 с. 4. Динер А. А. Становление и развитие апелляционного производства в российском уголовном процессе : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.09 / Динер Александр Артурович. – М., 2004. – 205 с. 5. Архів Апеляційного суду Житомирської області, спр. 0604/2-4392/12. 6. Архів Апеляційного суду м. Києва, спр. 22-1594/2013. 7. Архів Апеляційного суду м. Києва, спр. № 22-ц/796/2041/2013. 8. Смагина Е. С. Апелляционное производство в гражданском процессе : учебник / Е. С. Смагина. – М. : Юрлитинформ, 2007. – 192 с.

Надійшла до редколегії 02.07.2013

Батрын О. В. Отзыв апелляционной жалобы и отказ от неё в гражданском процессе Украины

Рассмотрен процессуальный порядок отзыва апелляционной жалобы и отказ от неё. Определено их правовое значение для апелляционного производства в гражданском процессе Украины. Сформулировано авторское определение таких понятий, как «отказ от апелляционной жалобы», «отзыв апелляционной жалобы».

Ключевые слова: апелляционная жалоба, отказ от апелляции, отзыв апелляции, гражданское судопроизводство.

Batryn O. V. Appeal Withdrawal and Its Rejection in the Civil Procedure of Ukraine

The article is devoted to the analysis of the procedure of appeal withdrawal and its rejection.

The purpose of this paper is to outline the procedure of appeal withdrawal and its rejection in the civil proceedings. Another purpose is to formulate author's definition of these legal categories.

Formal and legal, dialectical methods were used in defining the category «appeal withdrawal». In fact the author offers to understand this definition as a free will of a person expressed in a written form, who has no intent to realize the right to appeal the judgment before the hearing in the Court of Appeal. However, appeal rejection is the manifestation of the reluctance of a person, expressed in a written form and/or orally, to realize the right to appeal the judgment during the appeal hearing.

It is noted that appeal rejection has two types: 1) complete, where the ap-pealer rejects all claims alleged in the complaint; 2) partial, if a person refuses one or several claims stated in the appellate complaint.

It is determined that acceptance of appeal rejection is not associated with the obligation of the Court of Appeal to check whether any other person's rights are violated in connection with such a rejection, because person's right to appeal rejection is not limited.

It is concluded that the individual's right of withdrawal filed by him/her or any representative appeal is in a close connection with the freedom of appeal the judgment. It is fixed in legislation as a subjective right of each member of a hearing, who has realized the right of appeal.

Keywords: appeal, appeal rejection, appeal withdrawal, civil proceedings.

